

Literatuur: tijdschriften

Beitl, Klaus. *Verzeichnis der Schriften von Richard Beitl.* Teil II: Nachtrag 1982. – Österr. Zs. f. Volksk. 85 nr. 3 (1982) p. 173–190.

Deel I van de bibliografie verscheen in 1975 ter gelegenheid van Richard Beitls 75ste verjaardag. In deel II, door Klaus Beitl opgesteld na de dood van zijn vader in 1982, zijn behalve de titels uit de periode 1975–1982 ook de aanvullingen op de voorafgaande jaren opgenomen alsmede literatuur over Richard Beitl.

Beitl, Richard. *Lebenslauf von Richard Beitl.* Verfasst von Richard Beitl (1952) mit Nachträgen von Klaus Beitl. – Österr. Zs. f. Volksk. 85 nr. 3 (1982) p. 166–172.

Autobiografie door de vader met aanvullingen door de zoon.

Broek, Aart G. *Figuratie-sociologie en de charme van fictionele teksten.* – Sociologisch tijdschrift 9 nr. 2 (1982) p. 311–327.

Broek betoogt dat in sociologische studies, o.a. door P. Kapteyn, J. Verrips, A. Blok en N. Elias, vaak op een onkritische wijze gebruik wordt gemaakt van fictionele teksten als bron. Buitentextuele gegevens (bijvoorbeeld lezersreacties) zijn nodig om de relatie tussen fictionele tekst en maatschappelijke werkelijkheid te toetsen.

Burkhart, Dagmar. *Aspekte des Weiblichen im bulgarischen Tier- und Zaubermärchen.* – Fabula 23 nr. 3-4 (1982) p. 207–220.

In Bulgaarse sprookjes komen opvallend veel vrouwen voor. Burkhart ziet hierin de neerslag van de matriarchale fase van de Bulgaarse samenleving.

Buxton, David. *De consumptie van popmuziek.* – Grafiet 3 (1982–83) p. 100–135.

Het ontstaan en de ontwikkeling in deze eeuw van een verschijnsel als popmuziek staat in direkt verband met veranderingen in de algemene consumptiemoraal. Veranderingen, die het consumeren (als waarde op zich) sterk in maatschappelijk en economisch aanzien deden stijgen. Popmuziek is daarbij een goed voorbeeld van een massa-artikel dat behalve de eigenlijke ook een toegevoegde gebruikswaarde bezit. Popsterren en -platen vertegenwoordigen nl. ook buiten-muzikale, symbolische waarden die verwijzen naar vooral voor de jeugdige consument nastrevenswaardige levensstijlen. Ze fungeren daarmee als gangmaker voor de andere bij die levensstijlen horende consumptieartikelen. Deze levensstijlen staan gewoonlijk haaks op de gevestigde maatschappelijke orde, maar worden zorgvuldig uitgedokterd en gelanceerd door trend- en modedeskundigen in dienst van commerciële en dus allerm minst progressieve organisaties. Plaat en popsterrendom nemen de laatste jaren in betekenis af. Dit is minder een gevolg van de dalende conjunctuur dan van een overzadigde popmuziekmarkt en een oprukkende nieuwe levensstijlbemiddelaar als de video.

Buijtenen, M.P. van, en A.K. de Meijer O.S.A. *Westbroeks heiligen in polderperspectief.* – Arch. v.d. gesch. v.d. Kath. Kerk in Ned. 24 nr. 2 (1982) p. 157–242.

Nagegaan wordt in dit artikel (ook verschenen als zelfstandige publicatie – Nijmegen 1981) welke de herkomst en betekenis is van zes heiligen, waarvan de gezamenlijke afbeelding kort geleden tijdens de restauratie van de zuidmuur van de kerk van Westbroek (Utr.) tevoorschijnkwam. De schrijvers laten zich vooral leiden door de vraag hoe deze merkwaardige combinatie van heiligen juist op deze plaats en op het tijdstip van de schildering tot stand is gekomen en welke maatschappelijke en kerkelijke factoren bij die selectie mogelijk een rol hebben gespeeld. Volgens de methode der 'Kultgeographie' wordt op grond van archivalia en literatuur gepoogd de toenmalige cultusverspreiding van elk der heiligen op het spoor te komen. De slag bij Westbroek in 1481, de catastrofale afloop ervan voor het dorp en de reactie van overheid en plaatselijke bevolking daarop nemen sleutelposities in bij de verklaring van het uiteindelijke heilige samentreffen in Westbroek. Het gaat om de volgende heiligen: St. Apollonia, St. Brigida, St. Engelmundus, St. Laurentius, St. Rosiaen en St. Werenfridus.

Caplow, Theodore en Margaret Holmes Williamson. *Decoding Middletown's Easter bunny: A study in American iconography.* – Semiotica 32 nr. 3/4 (1980) p. 221–232.

De auteurs gaan na welke symbolische betekenissen aan het paaskonijn, het Amerikaanse equivalent van onze paashaas, toegeschreven kunnen worden. Zij menen dat die betekenissen bepaald worden door de positie van het paasfeest ten opzichte van andere feesten in de jaarcyclus. Pasen en Kerstmis vormen hierin elkaars tegenhanger. Beide feesten hebben een wereldlijk en een religieus aspect; ze vormen het hoogtepunt in een langere periode met diverse feestelijkheden; er worden geschenken gegeven, kaarten verstuurd en bij beide wordt de religieuze iconografie gescheiden gehouden van de wereldlijke (kerstman en paaskonijn versus Christuskind en Christus). In deze constructie fungeert de kerstman als oppositioneel embleem van het paaskonijn, waaruit een aantal betekenissen voor beide worden afgeleid. De kerstman is een oude man, heeft soms een vrouw, komt bij de mensen thuis, geeft persoonlijke geschenken, vaak als beloning voor goed gedrag. Het paaskonijn daarentegen heeft iets neutraals over zich, het heeft geen duidelijk geslacht en leeftijd, brengt geen geschenken voor iedereen, laat zich niet zien en heeft geen persoonlijke verhouding tot de mensen. Ook de religieuze kant van beide feesten vertoont deze oppositie. Met kerstmis krijgt het kind Jezus geschenken van de drie wijzen uit het oosten en wordt het bezocht en aanbeden door de herders. Met pasen is Jezus een volwassen man die verantwoordelijk is voor alles wat er met hem gebeurt. Dat zien we weerspiegeld in de actieve rol van de kinderen die er op uit moeten om zelf paaseieren te zoeken, terwijl ze met kerstmis moesten afwachten wat ze zouden krijgen. Paaskonijn en kerstman symboliseren daarmee verschillende typen sociale relaties.

Caro, Francis A. de. *Gomme: the Victorian folklorist as ethnohistorian.* – Journal of the folklore institute 19 nr. 2–3 (1982) p. 107–117.

Gomme, als historicus uit de school van Victoriaanse historici vrijwel vergeten, is als volkskundige nog steeds bekend als leerling van Tylor en als fervent verdediger van het standpunt dat tradities een concreet historische oorsprong hebben. De Caro meent dat Gomme beschouwd moet worden als een vroege ethnohistoricus, daar zijn onderzoeken methodologisch nauw aansluiten bij die van de huidige ethnohistorici, en evenals zij geïnte-

resseerd is in processen van kulturele verandering. In een analyse van de drie belangrijkste werken van Gomme toont De Caro de overeenkomsten en verschillen tussen Gomme en andere negentiende-eeuwse volkskundigen. Gomme tracht evenals zij op grond van kulturele relikten het verleden te reconstrueren, kenmerkend voor Gomme is echter dat de gevonden feiten in de kontekst van de tijd, de ruimte en de groep geplaatst worden. Ten aanzien van historici stelt Gomme dat zij volkskundige dokumentatie onvoldoende op waarde schatten.

Damen, Monica. *De 'Heimatauteurs'. Portret van een sociale carrière in het keizerlijke Duitsland.* – Skript 4 nr. 4 (1982–1983) p. 235–243.

'Heimatromans', streekromans waarin het leven op het platteland geïdealiseerd werd en dat in de steden afgekeurd, werden in Duitsland in de tweede helft van de negentiende eeuw voor een belangrijk deel geschreven door mensen afkomstig uit de kleine middenstand, die het niet gelukt was sociaal te stijgen. De auteur laat dit zien aan de hand van enkele autobiografieën en romans van deze schrijvers en literatuur.

Dargan, Amanda, and Steven Zeitlin. *American talkers. Expressive styles and occupational choice.* – Journal of American Folklore 96 nr. 379 (1983) p. 3–33; 4 ill., 1 tab.

Aan de hand van eigen en historische geluidsopnamen geven de auteurs een karakteristiek van de wijze waarop in de Verenigde Staten venters, marskramers en veilingmeesters proberen klanten te lokken en hun waren te verkopen. De auteurs wijzen o.a. op het gebruik van overdrijvingen, ingewikkelde woorden, grappen en herhalingen in de aanprijzingen.

Decker, Rainer. *Die Hexenverfolgungen im Herzogtum Westfalen.* – Westfälische Zeitschrift 131–132 (1981–1982) p. 339–386; ill., krt., graf., tab.

De heksenvervolgingen in het hertogdom Westfalen die op grote schaal plaatsvonden tussen 1590 en 1660 met als hoogtepunt de jaren rond 1630 kunnen, als gekeken wordt naar het aantal terechtstellingen per inwoner, tot de zwaarste van Europa gerekend worden. Alleen enkele andere Duitse gebieden, zoals Würzburg en Bamberg, kenden vervolgingen van een vergelijkbare intensiteit. Zoals in geheel Europa werden ook in Westfalen dergelijke processen pas mogelijk door twee gelijktijdige ontwikkelingen. Aan de ene kant de acceptatie door in ieder geval de wereldlijke overheid van het door theologen en juristen gepropageerde beeld van de heks die niet alleen maleficia (kwade toverij) doet, maar ook een verbond met de duivel heeft gesloten en op een bezemsteel door de lucht vliegt op weg naar de heksensabbat, en aan de andere kant de introductie van inquisitiepraktijken (inclusief zware tortuur) in de procesgang. De mechanismen die er voor zorgden dat een proces in gang werd gezet en ook bepaalden of het daarna bij een individueel geval bleef of dat het een massaproces werd zijn nog niet voldoende duidelijk. Wel zijn er enkele voorbeelden van werkelijke pogingen tot maleficia (gifmengerij etc.) die tot een aanklacht leidden. Aanklachten tegen adel en geestelijkheid kwamen nauwelijks voor, tegen de hogere burgerij zelden. De grote massa van de slachtoffers was te vinden onder de landelijke middengroepen en de armen. Decker constateert verder dat de vijf periodes waarin veel processen voorkamen (rond 1590, 1615, 1630, 1642 en 1650) voorafgegaan werden door een belangrijke stijging van de broodprijs. De economische nood veroorzaakte klaarblijkelijk een pogromstemming, die echter alleen tot excessen kon voeren omdat de overheid meer dan bereidwillig was om mee te werken.

Dorson, Richard M. *The state of folkloristics from an American perspective.* – Journal of the folklore institute 19 nr. 2-3 (1982) p. 71-105.

Dorson geeft een globaal overzicht van de aandachtsgebieden in de huidige Amerikaanse volkskunde: naast moderne verhalen over voedingsmiddelen die niet deugen, de culturele gewoonten van mensen in moderne beroepen, van stedelingen en ethnische minderheden. Een nieuwe ontwikkeling is de zog. 'public folklore', d.w.z. een direct op de dagelijkse praktijk gerichte vorm van volkskundebeoefening: het organiseren van een folklorefestival, het instrueren van amateurs om zelf hun eigen cultuur te inventariseren. Er zijn nogal wat afgestudeerde volkskundigen die tegenwoordig hierin emplooi vinden.

Gobrecht, Barbara, und Enrico Straub. *Jules Vernes Erfolgsromane und die Struktur des Volksmärchens.* – Fabula 23 nr. 3/4 (1982) p. 185-197.

Auteurs tonen de overeenkomsten in structuur van een aantal romans van Jules Verne met die van sprookjes aan. Uitgangspunt daarvoor zijn de door Lüthi en Propp vastgestelde kenmerken van het sprookje. Ook in populariteit komen de werken van Jules Verne met het sprookje overeen: de brede minder ontwikkelde massa en kinderen namen kennis van zijn romans. Na 1879 vermindert zijn populariteit, hetgeen waarschijnlijk te verklaren is uit een andere opbouw van zijn verhalen.

Groenhuis, G. *Toversen en weervolven. Heksen in Drenthe omstreeks 1600.* – Ons Waardeel 3 nr. 1 (1983) p. 23-28.

Groenhuis komt, na bestudering van enige (uitgegeven) Drentse rechtsbronnen uit het eind van de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw, tot de conclusie dat het geloof in heksen en weervolven in die tijd in Drenthe algemeen was. Dat er geen vervolgingen zijn voorgekomen is dan ook niet zozeer te danken aan de houding van de bevolking, maar veel meer aan het optreden van de autoriteiten, die zich zeer terughoudend en skeptisch toonden tijdens de processen.

Katschnig-Fasch, Elisabeth. *Der Fragebogen Erzherzog Johanns von 1810 – ein frühes 'volkskundliches' Wagnis.* – Österr. Zs. f. Volksk. NS 36 nr. 4 (1982) p. 362-377.

Aartshertog Johann van Oostenrijk liet in de jaren 1810-1811 naar alle distrikten van Innerösterreich vragenlijsten uitzenden. Een van de rubrieken in die vragenlijst, de 'religieus-zedelijke' rubriek, is voor de volkskunde van groot belang (daarin o.a. vragen over volksgeneeskunde, volksgebruiken, volksliederen en volkstaal). Nadat de auteur de factoren die hebben geleid tot het tot stand komen van de vragenlijsten onder de loep heeft genomen, constateert ze tenslotte dat de vragen vaak een 'autonome' interesse voor het volk weerspiegelen en niet alleen maar dienden als middel tot verbetering van de landbouw of de landsverdediging zoals het geval was met de enquêtes die in het achttiende-eeuwse Oostenrijk werden gehouden. Eerder dienden de vragenlijsten die in het Napoleontische Frankrijk door de Académie Celtique werden opgesteld tot voorbeeld.

Kets de Vries, Manfred F.R. *Abominable Snowman or Bigfoot: A psychoanalytic search for the origin of Yeti and sasquatch tales.* – Fabula 23 nr. 3-4 (1982) p. 246-261.

Het geloof aan de verschrikkelijke sneeuwman in de Rocky Mountains en de Himalaya is te verklaren vanuit stress-situaties tengevolge van eenzaamheid, overgangsrituelen e.d., gecombineerd met de aanwezigheid van apen en beren in die omgeving.

Klodnicki, Zygmund, Eugeniusz Klosek, Adam Szymański. *Zur Systematik der Dreschfliegel in Europa.* – *Ethnologia Europaea* 13 nr. 1 (1982–83) p. 85–96; 4 tab.

De auteurs doen een voorstel voor een typologie van de dorsvlegel in Europa. Zij komen hiertoe omdat de typologieën van de dorsvlegels uit afzonderlijke landen niet vergelijkbaar zijn, want geordend volgens verschillende criteria, en omdat gevonden nieuwe vormen niet in de bestaande indelingen zijn in te passen. Zij hebben het verbindingsstuk tussen stok en knuppel als uitgangspunt voor de typologie verworpen, omdat de vormen daarvan te talrijk zijn. Daarentegen gaan zij uit van de verschillende vormen van het uiteinde van de stok en van de knuppel. Zij wijzen er op dat nader onderzoek gewenst is naar de invloed van het verbindingsstuk op de vorm van de beide uiteinden, en naar die van de vorm en het gewicht van de knuppel op het type dorsvlegel.

Klusen, Ernst, en Ursula Bortolot. *Oma's Lebenstraum. Die Lieder und die biographischen Erzählungen der Hendrine Moldring.* – *Volkskunde* 83 nr. 4 (1982) p. 240–284.

In het volksliedonderzoek is de biografische methode – de verhouding tussen liedrepertoire en leven van de zanger – pas na de tweede wereldoorlog in zwang gekomen. Klusen, die zijn sporen verdiend heeft op vele terreinen van volksliedonderzoek, prijst in dit artikel deze methode aan, omdat naar zijn zeggen gegevens, zoals bijvoorbeeld het ontstaan van variantvorming, die bij onderzoek op grote schaal onder tafel blijven, bij gebruik van de biografische methode tevoorschijn komen. Tevens wil hij aantonen dat het liedrepertoire dat iemand in de loop van zijn leven heeft gevormd geen toevallig conglomeraat is maar, hoewel grotendeels onbewust ontstaan, toch een gemotiveerd en motiveerbaar samengegroeid geheel vormt. Met het materiaal dat tot basis van het artikel dient – een getranscribeerde en in het Nederlands vertaalde bandopname van een oude vrouw die over haar leven vertelt en tussendoor een aantal liederen of flarden van liederen zingt – en de conclusie die hij daaraan verbindt – de droevige levensloop van de vrouw is de oorzaak van haar droevig liedrepertoire – is hij daarin niet erg overtuigend. Voor hetzelfde geld namelijk kan iemand met een nog droeviger leven een uitgesproken vrolijk liedrepertoire bezitten of omgekeerd. *Stefaan Top* voorzag het artikel van een inleiding en commentaar (p. 237–239; 285–287).

Kooi, J. van der. *Woordenboek en volkskunde. Heksengeloof in Drente.* In: G.H. Kocks, *Tien jaar Drents woordenboek.* M.m.v. H. Entjes en J. van der Kooi. Groningen 1982, p. 41–68.

Naar aanleiding van een voor lexicografische doeleinden opgestelde vragenlijst schetst Van der Kooi de problemen die dergelijke vragenlijsten geven als men ze voor volkskunde wil gebruiken. Hij concentreert zich daarbij op de hekserij. Na een overzicht van gegevens uit de literatuur over heksen in Drente (uiterlijk, capaciteiten, maatregelen ter bescherming tegen heksen) geeft hij een aantal verspreidingskaarten op basis van de vragenlijst: de heksenkrans en de heks in de karnton (waar de verklaring mogelijk gezocht moet worden in primitieve bedrijfsvoering). Tevens merkt hij nieuwe motieven op die niet in de literatuur van vóór 1950 genoemd worden. Tot slot geeft hij zeven heksenverhalen en vraagt de lezers naar meer verhaalmateriaal.

Leroy, Marie-Magdeleine. *A propos de Pieds d'or. La claudication du forgeron indo-européen en Europe occidentale.* – *Ethnologie française* 12 nr. 3 (1982) p. 291–296.

In vele Westeuropese mythologische verhalen wordt de smid voorgesteld als een kreupele.

De verhalen vertonen grote overeenkomsten in de omstandigheden waaronder hij verminkt raakt. Leroy doet een weinig overtuigende poging om een psychologische verklaring te vinden voor deze verminking, die het gevolg is van een straf wegens aantasting van de autoriteit van de vader of leermeester. De kreupelheid zou enerzijds de tweeslachtigheid in het werk van de smid symboliseren, waarbij viriliteit (kracht in de armen) samengaat met vrouwelijkheid (zwakheid van het onderlichaam, maar scheppend vermogen), anderzijds verwijzen naar een sterke moederbinding.

Limón, José E. *Western marxism and folklore. A critical introduction.* – Journal of American Folklore 96 nr. 379 (1983) p. 34–52.

Beknopt overzicht van de houding tegenover folklore van enkele westerse marxisten (leden van de Frankfurter Schule, Gramsci en enkele van hun navolgers). Sommige van hen zien in b.v. volksverhalen en -liederen een uiting van verzet tegen de bestaande orde, anderen menen dat deze daarin ingekapseld zijn of worden. De auteur stelt vast dat de meeste schrijvers hun denkbeelden hierover niet helder hebben geformuleerd.

Lijten, J. *De clute werd een drama.* – Campinia 12 nr. 12 (1982) p. 181–190.

Het volksverhaal over de onenigheid tussen twee dorpen over het bezit van een stuk grond, die bijgelegd werd doordat inwoners uit het ene dorp met een lepel in de pet en zand in de klompen bij de schepper van hierboven zwoeren op eigen grond te staan, blijkt terug te gaan op een historisch conflict tussen de plaatsen Oirschot en Oisterwijk. De gebeurtenis is vastgelegd in een gerechtelijke verklaring van 11 september 1518, maar heeft zich al in 1390 afgespeeld.

Mieder, Wolfgang. *Proverbs in Nazi Germany. The promulgation of anti-semitism and stereotypes through folklore.* – Journal of American Folklore 95 nr. 378 (1982) p. 435–464.

Spreekwoorden kunnen gebruikt worden om de gevoelens, gedachten en handelingen van mensen te beïnvloeden en te manipuleren. Op zichzelf zijn spreekwoorden tamelijk onschuldige uitingen van volkswijsheid, maar in handen van de leiders van het Derde Rijk werden ze tot propagandamiddelen met een grote uitwerking. Spreekwoorden werden door hen voornamelijk gebruikt om de nazi-ideologie te ondersteunen. Men interpreteerde spreekwoorden nu racistisch (b.v. soort zoekt soort) en men legde de nadruk op spreekwoorden die de nazistische ideeën over werk, opvoeding en volk weerspiegelden. Zelfs werden er soms 'passende' spreekwoorden verzonnen. Mieder geeft vele voorbeelden van een dergelijk gebruik van spreekwoorden.

Morsey, Rudolf. *Georg Schreiber, der Wissenschaftler, Kulturpolitiker und Wissenschaftsorganisator. Aus Anlass der Wiederkehr seines 100. Geburtstags am 5. Januar 1982.* – Westfälische Zeitschrift 131–132 (1981–1982) p. 121–159.

Uitvoerige levensbeschrijving van Schreiber ter gelegenheid van het feit dat hij honderd jaar geleden is geboren, waarbij niet alleen zijn activiteiten als wetenschapper maar ook als politikus en gelovige ter sprake komen.

Platelle, H. *Crime et châtement à Marchiennes. Étude sur la conception et le fonctionnement de la justice d'après les Miracles de sainte Rictrude (XIIe s.).* – Sacris erudiri. Jaarboek voor godsdienstwetenschappen 24 (1980) p. 155–202.

Deze studie is gebaseerd op een uitvoerig hagiografisch dossier, afkomstig uit het Noord-

franse klooster Marchiennes. Zoals zoveel geestelijke instellingen was Marchiennes verwickeld in heftige conflicten met machtige leken. Inzet van de strijd was veelal het grondbezit van het klooster. De monniken zochten hun recht door een beroep te doen op juridische instanties. Als dat niet tot het gewenste resultaat leidde namen zij hun toevlucht tot rituelen, waarmee zij hun tegenstanders poogden te intimideren, onder andere de zgn. vernedering der heiligen (*humiliatio*). Als een van hun belagers ziek werd of stierf interpreteerden zij dit als een blijk van de hemelse gerechtigheid. Platelle toont aan hoezeer in de belevingswereld van de monniken juridische opvattingen en religieuze voorstellingen met elkaar verweven waren.

Roche, Daniel. *Le costume et la ville. Le vêtement populaire parisien d'après les inventaires du XVIIIe siècle.* – *Ethnologie française* 12 nr. 2 (1982) p. 157–164.

Met behulp van 400 boedelbeschrijvingen onderzoekt Roche de kleding van het Parijse volk in de achttiende eeuw. In de loop van die eeuw is een verandering waarneembaar van eenvoudige, solide kleding, gemaakt voor het leven, naar een elegantere en uitgebreidere garderobe, gevarieerder van vorm, stof en kleur. Vrouwen en de rijkere uit de volksklasse hebben hierin het voorbeeld gegeven.

Rørbye, Birgitte. *Ethnomedicine.* – *Ethnologia Scandinavica* 1982 p. 53–85.

Literatuuroverzicht van verschillende aspecten van volksgeneeskunde in Scandinavië, voornamelijk aan de hand van Deense voorbeelden: de rol van genesheer en genezer, opvattingen over ziekte en gezondheid, typen patiënten, verhouding tussen patiënt, genezer, ziekte en genezing, volksverhalen over genezing en ziekte en de functie van de genezer in de maatschappij.

Smit, R. *Visserij in midden-Drenthe in de eerste helft van onze eeuw.* – *Driemaandelijkske bladen* 34 nr. 3 (1982) p. 89–105; 6 ill.

Beschrijving van een aantal vangstmethode en soorten vistuig zoals die in de eerste helft van deze eeuw in en rond Dwingeloo werden toegepast resp. gebruikt. De schrijver baseert zich voornamelijk op mondelinge getuigenissen van vissers die in hun jeugd zelf deze methoden toepasten, hebben zien toepassen, of uit de overlevering er nog iets van weten.

Snell, Helle G. *Van de nood een deugd gemaakt. De huisvlijtbeweging op het Deense platteland.* – *Grafiet* 3 (1982–83) p. 32–70; 4 ill.

Tijdens de laatste drie decennia van de vorige eeuw ontstonden er op het Deense platteland enige honderden verenigingen, waarin men zich bezig hield met het voor eigen gebruik vervaardigen van huishoudelijke en decoratieve voorwerpen. De verenigingen waren landelijk georganiseerd en door middel van cursussen- en modellenboeken, tentoonstellingen en het geven van prijzen werd bij deze huisvlijt gestreefd naar producten gemaakt in een uniforme en wel 'boeren'-stijl. Door eerdere onderzoekers werden deze voorwerpen gezien als voortkomend uit de oude boerencultuur. Aan de hand van gedrukte bronnen en literatuur laat de schrijfster zien dat dit gezichtspunt de werkelijkheid maar ten dele dekt. De huisvlijtbeweging werd geleid en gestuurd door vertegenwoordigers van de landadel en de nieuwe, rijke boerenstand. Door hun arbeiders aan te zetten zelf hun gebruiksvoorwerpen te vervaardigen konden zij de lonen laag houden en hen bovendien iets te doen geven tijdens het stille seizoen. Met een beroep op de gemeenschappelijke boerencultuur, waarvan de

voorwerpen deel uitmaakten, konden de sociaal-economische tegenstellingen op het platteland worden ontkend. Tegelijk kon men zich zo gezamenlijk afzetten tegen de steden, die voor de boeren een bedreiging vormden voor de verhoudingen op het platteland en die daaraan arbeidskrachten gingen onttrekken. Dat het juist de 'boeren'-cultuur was die met succes gepropageerd kon worden, brengt de schrijfster in verband met de dominante positie van de boeren in de Deense samenleving in de negentiende eeuw, waarin een stedelijke middenklasse nagenoeg ontbrak. Toen bovendien na de verloren oorlog met Pruisen in 1864 de behoefte aan een nationale identiteit toenam, moest die daardoor wel gevonden worden in de boerencultuur.

Sprenkels-Liebrand, Rita. *Betrekkingen tussen Nederlandse en Nederrijnse pottenbakkerscentra vanaf de zestiende eeuw.* – Rheinisches Jb. f. Volksk. 24 (1982) p. 65–92; 15 ill., 1 krt.

De 24ste aflevering van dit jaarboek is geheel gewijd aan de pottenbakkerij. De meeste artikelen hebben betrekking op Duitse pottenbakkers en pottenbakkerscentra. Het artikel van Rita Sprenkels-Liebrand echter behandelt de religieuze, politieke en economische factoren van opkomst en teruggang van pottenbakkersnijverheid in het Maasgebied en de Gelderse Achterhoek. De in het artikel genoemde pottenbakkers zijn alfabetisch in een lijst ondergebracht met hun persoonsgegevens.

Tálasí, István. *Die wichtigsten Ergebnisse ethnographischer Forschungen über Erntemethoden in Europa (zur Geschichte der Rationalisierung landwirtschaftlicher Produktion und Arbeit).* – Acta Ethnographica 30 nr. 3–4 (1981) p. 241–294.

Historisch overzicht van de wijze van oogsten in Europa, geconcentreerd rond sikkelen en zeis, met het accent op Hongarije, alsmede een historisch literatuuroverzicht over dit onderwerp, aangevuld met een uitgebreide literatuurlijst.

Top, S. *Vragen en antwoorden m.b.t. het zelfbroodbakken anno 1978–1980.* – Volkskundig jaarboekje 't Beertje 4 (1982) p. 13–35.

In de jaren 1978–1980 werd er onder studenten van de Leuvense universiteit een enquête gehouden met het doel meer te weten te komen over de nieuwe gewoonte thuis zelf brood te bakken. Van de verzonden vragenlijsten werden er 217 volledig ingevuld teruggestuurd. Enkele van de belangrijkste conclusies van dit onderzoek waren dat nu 25% van de studenten (en hun ouders) thuis brood bakt, dat het broodbakken zich voordoet in alle sociale groepen en dat het in een vrij traditionele context verloopt. Verder lijkt het erop dat niet zozeer economische motieven de doorslag hebben gegeven bij het overschakelen van brood van de bakker op eigengebakken brood, als wel een verandering van mentaliteit en eetgewoonten.

Weismann, Anabella. *Zur weiblichen Leitbildentwicklung im Deutschland der 20er Jahre.* – Sociologisch tijdschrift 9 nr. 2 (1982) p. 238–279.

Met motieven bedrukte en geborduurde keukendoeken, al dan niet voorzien van spreuken, zijn in Duitsland vooral tussen 1870 en 1930 in hoge mate populair geweest. Weismann bestudeerde thematiek en motieven van deze doeken, alsmede van advertenties uit die jaren, om het beeld van de ideale vrouw te traceren. Uit haar materiaal kwamen drie onderscheiden periodes naar voren, die zij als volgt benoemde: 1. patriarchaal (ca. 1870–1910): in ruil voor dienstbaarheid ontvangt de vrouw liefde en genegenheid van de echtgenoot; 2. liberaal

(ca. 1910–1925): man en vrouw zijn gelijkwaardig; 3. autoritair (1925 tot en met de jaren dertig): de vrouw is volkomen ondergeschikt aan de man. In haar artikel maakt zij duidelijk hoezeer de verschillende typen van ideale vrouwen een afspiegeling zijn van de maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland in de genoemde periodes en stipuleert zij de samenhang en tegelijkertijd de tegenstrijdigheid tussen acceptatie en normering van het ideale type vrouw en de vrouwenemancipatie.

Wiegmann, Günter. *Die Begriffe der Ethnologen.* – *Ethnologia Europaea* 13 nr. 1 (1982–83) p. 70–84.

Door volkskundigen worden in toenemende mate algemene, theoretische begrippen gehanteerd. De auteur stelt vast dat die nodig zijn om vergelijkingen en generalisaties te maken en om theoretische uitspraken te doen. Hij pleit voor het opstellen van een nieuw woordenboek van deze begrippen, ter vervanging van dat van A. Hultkrantz (*General ethnological concepts*. Kopenhagen 1960), dat verouderd is. De auteur omschrijft aan welke eisen een dergelijk woordenboek zou moeten voldoen. En hij beveelt verder o.a. aan geen nieuwe begrippen te creëren en begrippen steeds in de gebruikelijke zin te hanteren.

Wiegmann, Günter. *Wirtschaftslagen und kulturelles Verhalten. Die schwedische 'Kulturfixierungstheorie' in der internationalen Diskussion.* – *Saga och sed* (Kungl. Gustav Adolfs Akademiens Arsbok) 1982 p. 225–251.

Een overzicht van de stand van de wetenschap met betrekking tot de Cultuurfixeringstheorie. Voor het overgrote deel is het een iets uitgebreidere versie van wat er van de hand van dezelfde auteur is verschenen in *Volkskunde, eine Einführung* (Berlin 1977), p. 39–40 en 59–64. In het laatste hoofdstuk stelt Wiegmann vast dat de reikwijdte van de theorie niet al te groot is. Slechts voor Noordwest- en Midden-Europa van de zeventiende tot de negentiende eeuw is de geldigheid ervan aangetoond. Men moet de theorie zien als een van de mogelijke benaderingswijzen bij het verklaren van cultuurverschijnselen. Al de verschillende benaderingswijzen zouden ondergebracht moeten worden in het door Wiegmann al eerder gepropageerde model van de 'System-Umwelttheorie' (Zie *Volkskunde* p. 41 en VB 5, 1 p. 27).

Wildenbeest, Gerrit. *Boeren bruiloften en Scholtenbals. Opmerkingen over gelijkheid en ongelijkheid in Achterhoekse rituelen.* – *Sociologisch Tijdschrift* 9 nr. 3 (1982) p. 383–407.

Omstreeks de eeuwwisseling werden in de Achterhoek bruiloften, begrafenissen, oogstfeesten e.d. door de boeren zelf georganiseerd, in het bijzonder door de 'noastnoabers'. De adel en de nieuwe burgerlijke elite keken neer op deze boerenfeesten. Opmerkelijk is dat alleen op het platteland rond Winterswijk juist een groep grote landeigenaars, de Scholten, als organisator van deze evenementen optrad. Aan de hand van gedrukte bronnen en literatuur laat de auteur zien dat hun economische positie sinds het midden van de negentiende eeuw tanende was, evenals hun sociale en politieke invloed in Winterswijk. Hij veronderstelt dat zij zich door hun gulheid bij boerenbruiloften en -begrafenissen toch een zeker aanzien trachtten te verwerven.